

Кафедра української мови

**ЛІНГВІСТИЧНІ СТУДІЇ
МОЛОДИХ ДОСЛІДНИКІВ**

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

ВИПУСК 1

Рівне-Острог-Оломоуць – 2011

УДК
ББК
Р

Лінгвістичні студії молодих дослідників : Збірник наукових праць. – Рівне-Острог-Олomoуць : Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2011. – 176 с.

УДК 81'373.421: 821.161.2.09

Стецюк Олена*(Науковий керівник – Степанова О. І., кандидат філологічних наук, доцент)*

СИНОНІМІЧНИЙ РЯД ТА ЙОГО СТРУКТУРА В ПОЕТИЧНИХ ТВОРАХ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

Стаття присвячена висвітленню проблеми функціонування синонімічного ряду та його структури в поетичних творах Тараса Шевченка. Тут розглянуто два підходи до наявності опорного слова у синонімічному ряді.

Ключові слова: синонім, синонімічний ряд, опорне слово.

Статья посвящена освещению проблемы функционирования синонимического ряда и его структуры в поэтических произведениях Тараса Шевченко. Здесь рассмотрены два подхода к наличию опорного слова в синонимическом ряду.

Ключевые слова: синоним, синонимический ряд, опорное слово.

The article is devoted illumination of problem of functioning of synonymous row and its structure in poetic works of Taras Shevchenko. Two going is here considered near the presence of supporting word in a synonymous row.

Keywords: synonym, synonymous row, supporting word.

Оскільки синоніміка становить свою певну систему взаємовідношень між значеннями окремих слів і словесних зворотів, які склалися в загальнонародній мові і діють у ній на основі певних закономірностей впродовж більш-менш довгого періоду її історичного існування, то синонімічний ряд становить у мові системне утворення, він є власне, об'єднанням слів, що означають одне поняття.

Слова, що пов'язані між собою синонімічними зв'язками, репрезентують не просту сукупність синонімів, а певним чином організовані, вони складають синхронічну лексичну групу і пов'язані між собою певною смисловою залежністю. Синонімічна група – по-своєму організована мікросхема в лексичному складі мови [5, с. 4]. Синонімічні зв'язки і повне значення кожного лексико-семантичного варіанта в цій групі виявляється тільки при зіставленні з усіма її членами, оскільки кожен з них пов'язаний з усіма іншими в даній мікросистемі.

Деякі синоніми, що мають одне спільне значення, називаються синонімічним рядом. Ряд має одне стрижневе, опорне слово, що виражає найзагальніше значення й не має стилістичних відтінків. Воно ще називається семантичною домінантою і об'єднує навколо себе інші стилістично забарвлені синоніми, наприклад: ходити – крокувати (урочисто), марширувати (в шерензі), поспішати (швидко), плентатися (повільно); стійкий – міцний, непохитний (дуже стійкий); сміятися – реготати (головно сміятися), хихикати (неприємно сміятися); безжалісний – безсердечний (нечутливий до чужого болю), жорстокий (дуже безжалісний); метелиця – хуртовина, завірюха, хуга; мати – ненька.

Склад синонімічних рядів не однаковий. В одному синонімічному ряду слова можуть відрізнитися тільки за значенневими відтінками, в іншому – мірою емоційного забарвлення позитивної чи негативної оцінки, в третьому – об'єднуються синоніми стилістично нейтральні й урочисто-піднесені, розмовні, фамільярні тощо.

У творах Т.Г.Шевченка можна виділити достатньо велику кількість різноманітних синонімічних гнізд. Так, скажімо, синоніми об'єднуються навколо слова-детермінанти дивитися у значенні глянути – гледіти – зиркати – позирати – виглядати – виглядатися.

Найзагальнішим щодо значення та частоти вживання Т.Шевченка є синонім дивитися:

*Тяжко матір покидати
У безверхій хаті:*

*А ще гірше дивитися
На сльози, на лати [8, т. I, с. 243].*

Кожний інший синонім цього ряду вносить якийсь додатковий відтінок до цього загального значення, якусь своєрідну особливість. Так, синонім *глянути* вживається в значенні: «спрямувати погляд на кого-небудь, що-небудь» [6, т. III, с. 128]. Наприклад:

На Йвася глянула, взяла

Його тихонь сповила [8, т. II, с. 287].

Порівняно нейтрально забарвлений синонім *виглядати*, що має значення визирати звідкись, дивитися, спостерігати за чимось таємно:

Не журиться Катерина

І гадки не має –

У новенькій хустиночці

В вікно виглядає [8, т. I, с. 45].

Деяко фамільярними і згрубілими є синоніми *зиркати*, *позирати*, *витріщатися*, *лунати очима*:

А братія мовчить собі,

Витріщивши очі [8, т. I, с. 447].

Мов на мороз, понадувались,

Одна на другу позирали [48, т. I, с. 298].

Таким чином, необхідно відзначити різноманітне і розгалужене синонімічне багатство творів Т. Г. Шевченка. Письменник до лексеми *дивитися* добирає вісім відповідних дієслівних синонімів, а у Короткому словнику синонімів української мови синонімічний ряд з домінантою дивитися містить лише чотири слова. Варто додати, що у творчій спадщині поета вжито лише два слова – дивитися і глянути – із зафіксованих у лексикографічному джерелі П. М. Деркача. Натомість дібрано ще шість лексем з основним значенням, але різними семантичними відтінками чи емоційно-експресивним забарвленням: *дивитися* – *глянути* – *глядіти* – *зиркати* – *позирати* – *виглядати* – *витріщатися*.

Взаємовідношення між членами синонімічного ряду досить складні. І це закономірно, тому що кожне слово синонімічного ряду має свою історію виникнення і функціонування в мові, в процесі якої воно набуває різних особливостей в значенні й емоційному забарвленні, сфері вживання й зв'язках з іншими словами. Це й визначає всі ті ознаки та особливості, якими протиставляється одне слово іншому в синонімічному ряду.

У питанні про внутрішню організацію синонімічної групи існує два погляди. Згідно з одним із них, найбільш прийнятним у теоретичній літературі і в лексикографічній практиці, у синонімічній групі ми виділяємо опорне слово (детермінанту). Так, ще Л. А. Булаховський писав: «Із слів синонімічного ряду... в багатьох випадках можна обрати таке, яке найбільш годиться на роль найзагальнішого – найуживанішого і, разом з тим, найменш претензійного щодо своїх стилістичних (настановних) якостей... Такі слова, найбільш придатні, щоб навколо них як стрижня групи можна було зібрати синонімічні їм, прийнято називати словами-показниками» [4, с. 38].

Другий підхід полягає в тому, що ніякого «опорного слова» чи «домінанти» в синонімічному ряду немає і бути не може, і практичне виділення «домінанти» в синонімічних словах є штучним і може приводити тільки до плутанини і неправильних уявлень [1, с. 28]. Такий погляд, на нашу думку, є надто однобічним.

Особливості значення кожного синонімічного слова, в тому числі і домінанти, певною мірою виявляється при зіставленні всіх слів даної синонімічної групи. Тож точкою, від якої починається вимір синонімічності, є слово-домінанта. «Практичне значення слів-показників полягає в тому, що, виходячи з них, буває легше визначити смисловий зміст інших слів синонімічного ряду як щодо моментів власне смислових, так і щодо психологічно-стилістичного забарвлення, в супроводі якого живуть у мові відповідні слова» [7, с. 32]. Таким чином, домінанта виконує в синонімічній групі організуючу роль.

Література:

1. Груба Т. Засвоєння синонімічних форм на між предметні основи. / Т. Груба // Дивослово. – 1998. – №7. – С. 17 – 20.

2. Караванський С. Проблеми глибинних досліджень української лексики. / С. Караванський // Українська мова та література. – 1998. – №13. – С. 6.
3. Колесников О. А. Міжрівнева синонімія і теорія граматичного значення. / О. Колесников // Мовознавство. – 1985. – №1. – С. 33–36.
4. Курс сучасної української літературної мови : в 2-х томах; за ред. П. А. Булаховського. – К., 1961. – Т.1.
5. Русанівський В. М. Семантична глибина слова / В. М. Русанівський // Мовознавство. – 1991. – №2. – С.3-12.
6. Словник української мови : в 11 т. – К. : Наукова думка, 1973–1982.
7. Сучасна українська літературна мова; за ред. О. Т. Волоха. – К. : Вища школа, 1976.
8. Шевченко Т. Г. Твори : в 10-ти томах / Т. Г. Шевченко. – К., 1982. – Т. 1-2.

ЗМІСТ

РОЗДІЛ I.

ДИНАМІКА ГРАМАТИЧНОГО ЛАДУ УКРАЇНСЬКОЇ ТА ІНШИХ СЛОВ'ЯНСЬКИХ МОВ

Васильчик Ольга

СТРУКТУРА Й СИНТАКСИЧНІ ФУНКЦІЇ ПОРІВНЯНЬ –
ПРЕДИКАТИВНИХ КОМПОНЕНТІВ СКЛАДНИХ РЕЧЕНЬ
(НА МАТЕРІАЛІ ТВОРІВ УЛАСА САМЧУКА) 4

Жолобчук Анна

ЛОГІКО-ГРАМАТИЧНІ АСПЕКТИ КАТЕГОРІЇ ПРИЧИНИ
У СКЛАДНОСУРЯДНОМУ РЕЧЕННІ
(НА МАТЕРІАЛІ ТВОРІВ О.КОБИЛЯНСЬКОЇ) 7

Жолобчук Анна, Остапюк Наталія

ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ІНДИВІДУАЛЬНО-АВТОРСЬКИХ
НАЗВ ЯВИЩ ПРИРОДИ У СЛОВНИКУ ПОЕТІВ ХХ СТОЛІТТЯ 12

Ковтонюк Людмила

СЕМАНТИКА ДВОВАЛЕНТНИХ ДІЄСЛІВ РУХУ
В ДРАМІ «СОЛОДКА ДАРУСЯ» МАРІЇ МАТІОС 16

Козачук Ольга

ЛЕКСИЧНО НЕ ВИРАЖЕНІ СУБ'ЄКТНІ СИНТАКСЕМИ 19

Ланова Тетяна

СОЦІОЛІНГВІСТИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ АКТУАЛІЗОВАНИХ
ГРАМАТИЧНИХ ФОРМ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ МОВИ
(НА МАТЕРІАЛІ ПРОФЕСІЙНОГО МОВЛЕННЯ ВИКЛАДАЧІВ ВНЗ) 21

Новосад Ірина

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ЕЛІПТИЧНИХ РЕЧЕНЬ
У СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ПРОЗІ 28

РОЗДІЛ II.

ЛЕКСИКА І ОНОМАСТИКА В СИСТЕМІ УКРАЇНСЬКОЇ ТА ІНШИХ СЛОВ'ЯНСЬКИХ МОВ

Андишула Юлія

МЕТАФОРА-ІМЕННИК У ТВОРЧОСТІ ЛІНИ КОСТЕНКО 32

Вернюк Назар

ЕПІТЕТИ В ПОЕТИЧНИХ ТВОРАХ ЛЕСІ УКРАЇНКИ 34

Легкобит Дарина

СТРУКТУРА ЛІТЕРАТУРНО-ХУДОЖНИХ АНТРОПОНІМІВ
У ТВОРАХ МИКОЛИ ХВИЛЬОВОГО 36

Макарець Юлія

ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПЕРИФРАЗОВОЇ НОМІНАЦІЇ
УКРАЇНСЬКОГО ПУБЛІЦИСТИЧНОГО ДИСКУРСУ ПОЧАТКУ ХХІ СТ. 38

- Моисеева Анастасия**
 ПРЕЦЕДЕНТНЫЕ ФЕНОМЕНЫ
 В ПОЛИТИЧЕСКОМ ДИСКУРСЕ СМИ 41
- Онищук Олена**
 ПОЛЬСЬКО-УКРАЇНСЬКІ ТОПОНІМІЧНІ ПАРАЛЕЛІ 44
- Соколова Тамара**
 ЛЕКСИЧЕСКИЕ ЗАИМСТВОВАНИЯ
 ФРАНЦУЗСКОГО ПРОИСХОЖДЕНИЯ В РУССКОМ ЯЗЫКЕ 47
- Стецюк Олена**
 СИНОНІМІЧНИЙ РЯД ТА ЙОГО СТРУКТУРА
 В ПОЕТИЧНИХ ТВОРАХ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА 50
- Струганець Юрій**
 ФУНКЦІОНУВАННЯ ТЕМАТИЧНОЇ ГРУПИ ЛЕКСИКИ "НАЗВИ ГРАВЦІВ
 ФУТБОЛЬНИХ КОМАНД" В УКРАЇНСЬКОМУ СПОРТИВНОМУ ДИСКУРСІ 53
- Усач Наталія**
 ФУНКЦІОНУВАННЯ КОНТЕКСТУАЛЬНИХ СИНОНІМІВ
 У ТВОРЧОСТІ ОЛЬГИ КОБИЛЯНСЬКОЇ 55

РОЗДІЛ III.

ІНДИВІДУАЛЬНО-АВТОРСЬКА НЕОЛОГІЯ ТА НЕОГРАФІЯ

- Басараба Іванна**
 СЛОВЕСНІ ЕКСПЕРИМЕНТИ ЛІНИ КОСТЕНКО 58
- Вдович Тетяна**
 ФОЛЬКЛОРНА ОСНОВА ОКАЗІОНАЛЬНИХ ФЛОРЛЕКСЕМ
 У ПОЕЗІЇ ХХ – ХХІ СТОЛІТТЯ 60
- Галабурда Ірина, Одарієва Ірина**
 АВТОРСЬКІ ЛЕКСИЧНІ НОВОТВОРИ
 НА ПОЗНАЧЕННЯ ОБ'ЄКТІВ РОСЛИННОГО СВІТУ 64
- Денищук Ірина**
 СЕМАНТИКА АВТОРСЬКИХ ЛЕКСИЧНИХ НОВОТВОРІВ
 У ПОЕЗІЇ ПАВЛА САВЧЕНКА 67
- Ірина Іжелюк, Ганна Килюшик, Ілона Козак**
 АВТОРСЬКІ НАЗВИ ЕЛЕМЕНТІВ ЛАНДШАФТУ
 В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ПОЕЗІЇ 71
- Кирилюк Ольга**
 ОСОБЛИВОСТІ ЕВОЛЮЦІЇ ІНДИВІДУАЛЬНО-АВТОРСЬКОЇ НОМІНАЦІЇ
 В ПОЕЗІЇ ПАВЛА ТИЧІНИ 73
- Коритнюк Надія**
 СКЛАДНІ ПРИКМЕТНИКОВІ НОВОТВОРИ В ПОЕЗІЇ АНДРІЯ МАЛИШКА 77
- Кравченко Катерина**
 СЕМАНТИКА АВТОРСЬКИХ НАЗВ ЕМОЦІЙ
 В УКРАЇНСЬКІЙ ПОЕЗІЇ ХХ СТОЛІТТЯ 79
- Кривко Любов**
 ОСОБЛИВОСТІ СЕМАНТИКИ ІНДИВІДУАЛЬНО-АВТОРСЬКИХ НОВОТВОРІВ
 АРКАДІЯ КАЗКИ ТА ПАВЛА ТИЧІНИ (КОМПАРАТИВНИЙ АНАЛІЗ) 82

Криворучко Антоніна, Хороша Наталія

ІНДИВІДУАЛЬНО-АВТОРСЬКІ КОСМОНІМИ
В УКРАЇНСЬКІЙ ПОЕЗІЇ ХХ СТОЛІТТЯ 86

Максимчук Віталій

СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ АВТОРСЬКИХ НОВОТВОРІВ
ІЗ ЗАПОЗИЧЕНИМИ АФІКСОЇДАМИ 88

Поліщук Оксана

ІНДИВІДУАЛЬНО-АВТОРСЬКІ ПРИКМЕТНИКИ З НУМЕРАТИВНИМ
КОМПОНЕНТОМ В УКРАЇНСЬКІЙ ПОЕЗІЇ ХХ СТОЛІТТЯ 92

Рожко Іванна, Рожко Оксана

АВТОРСЬКІ НОМІНАЦІЇ ОСІБ У ТВОРЧОСТІ ПОЕТІВ-ДИСИДЕНТІВ 94

Тимочко Ольга

СТАТИСТИЧНИЙ АСПЕКТ ДОСЛІДЖЕННЯ СЛОВОТВОРЧОСТІ
ПОЕТІВ-ДИСИДЕНТІВ 60 – 70-Х РОКІВ ХХ СТОЛІТТЯ 97

Шнайдрок Людмила

СЛОВНИК АВТОРСЬКИХ НОМІНАЦІЙ ПТАХІВ
В УКРАЇНСЬКІЙ ПОЕЗІЇ ХХ СТОЛІТТЯ 102

РОЗДІЛ ІV.

ЛІНГВОДИДАКТИКА І ПРОБЛЕМИ КУЛЬТУРИ МОВИ

Віхтюк Марина

ОСОБЛИВОСТІ МОВИ ТЕЛЕКАНАЛУ СТБ 106

Ігнатюк Наталія

ФОРМУВАННЯ МОВНОЇ ОСОБИСТОСТІ СТУДЕНТА-ФІЛОЛОГА
ЯК ЛІНГВОДИДАКТИЧНА ПРОБЛЕМА
(НА МАТЕРІАЛІ КОНФЕСІЙНОГО СТИЛЮ) 109

Корнелюк Юлія

СПЕЦИФІКА ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНІЧНИХ ЗАСОБІВ НАВЧАННЯ
НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ 112

Тишко Наталія

КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД ДО ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНО-МОВНОЇ
ОСОБИСТОСТІ СТУДЕНТА-ФІЛОЛОГА (НА МАТЕРІАЛІ ПРЕСИ) 115

РОЗДІЛ V.

КОМПАРАТИВІСТИКА

Архангельська Тетяна

СИМЕТРИЧНЕ Й АСИМЕТРИЧНЕ
В НОМІНАТИВНІЙ ПІДСИСТЕМІ ПОЛЬСЬКОЇ МОВИ 119

Гаврилюк Катерина

ПРОБЛЕМИ ЕКВІВАЛЕНТНОСТІ НАЦІОНАЛЬНО МАРКОВАНИХ
ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ В УКРАЇНСЬКІЙ ТА АНГЛІЙСЬКІЙ МОВАХ 122

Călăraș Angela

COLOUR IDIOMS AND THEIR SEMANTIC PECULIARITIES
IN ENGLISH AND ROMANIAN 125

Тихонова ОксанаОЗНАКИ ТА ЕТАПИ АДАПТАЦІЇ АБРЕВІАТУР-АНГЛІЗМІВ
У СУЧАСНИХ УКРАЇНСЬКІЙ І КИТАЙСЬКІЙ МОВІ ЗМІ 128**РОЗДІЛ VI.****ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОГО ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВА****Виходилова Зденька**ПЕРЕВОДЧЕСКИЙ СЕМИНАР
НА КАФЕДРЕ СЛАВИСТИКИ ОЛОМОУЦЬКОГО УНІВЕРСИТЕТА 134**Гладикова Мартина**РАССКАЗ Р. ГЕРАСИМОВОЙ «РЕКА ЖИЗНИ»
ДЛЯ ЧЕШСКОГО ЧИТАТЕЛЯ 135**Зилварова Никола**

АШОТ БЕГЛАРЯН – «ДЕНЬ РОЖДЕНИЯ» 138

Котаскова МартинаПЕРЕВОД НА ЧЕШСКИЙ ЯЗЫК ФРАГМЕНТА РАССКАЗА ДИНЫ РУБИНОЙ
«ДВОЙНАЯ ФАМИЛИЯ» 140**Лизлова Елишка**РАССКАЗ М. АЛФЕРОВОЙ «ПОГЛОЩЕНИЕ»
ДЛЯ ЧЕШСКОГО ЧИТАТЕЛЯ 144**Мерзова Радана**LIDOVÁ PÍSEŇ JAKO PROSTŘEDEK PRVNÍHO KONTAKTU MEZI SLOVANSKÝMI
SVĚTY (ČESKO-UKRAJINSKÉ VZTAHY) 149**Мразкова Гана**ВПЛИВ РОСІЙСЬКОЇ МОВИ НА НОВИЙ СЛОВНИКОВИЙ СКЛАД
В УКРАЇНСЬКИХ ЖІНОЧИХ ЧАСОПИСАХ 154**Тардонова Михаела**ПЕРЕВОД НА ЧЕШСКИЙ ЯЗЫК РАССКАЗА Е. АНТОНОВА
«МИЛАЯ, Я ГОТОВ....» 157**Хокрова Ярмила**

РАССКАЗ ЗАХАРА ПРИЛЕПИНА «СЕРЖАНТ»160

Олійник АнастасіяПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ОСОБЛИВОСТЕЙ УСНОГО СИНХРОННОГО
ТА ПИСЬМОВОГО ПЕРЕКЛАДІВ163**РОЗДІЛ VII.****ФОЛЬКЛОР У ПАРАДИГМІ СУЧАСНОЇ ЛІНГВІСТИЧНОЇ НАУКИ****Терновий Ярослав**СИМВОЛІЗМ УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ ПІСНІ
(НА МАТЕРІАЛІ НАРОДНИХ ПІСЕНЬ ПОДІЛЬСЬКОГО КРАЮ)167

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ170